

ePOOKI

OULUN AMMATTIKORKEAKOULUN TUTKIMUS- JA KEHITYSTYÖN JULKAISUT ISSN 1798-2022

ePooki 22/2019

Lasten ja nuorten mediakasvatus valistaa sosiaalisen median vaaroista

Veteli Annika, Palokangas Teemu

30.4.2019 ::

Esiteineille eli noin 9–12-vuotiaille suunnatuissa mediakasvatusmateriaaleissa korostuvat sosiaalisen median kielteiset piirteet ja niistä varoittaminen. Ongelmana ei materiaaleissa pidetä niinkään sosiaalista mediaa, vaan niiden käyttäjiä, jotka eivät noudata palvelun käyttöehtoja tai hyviä käytöstapoja. Mediakasvatuksen pääpaino on turvataitojen kehittämisessä, eivätkä tarkastellut mediakasvatusmateriaalit auta lapsia tunnistamaan sosiaalisen median eri mahdollisuuksia niin monipuolisesti kuin yleisten tavoitteiden mukaan olisi tarkoituksenmukaista.

Sosiaalisen median palveluiden käytön yleistymisen lasten ja nuorten keskuudessa on luonut uusia haasteita mediakasvattajille. Nuoriso kohtaa mediassa päivittäin sisältöä, johon tulee pystyä suhtautumaan kriittisesti, sekä tilanteita, joissa on hyvä tiedostaa omat rajansa. Sosiaalinen media vaatii uusia taitoja, jotka ovat välttämättömiä vastuullisessa netin käytössä.

Artikkeli pohjautuu opinnäytetyöhön, joka kartoitti esiteineille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien tapoja määrittellä sosiaalista mediaa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten mediakasvatusmateriaalit määrittävät sosiaalisen median erilaisten kielellisten kehyksien avulla ja millaisia piirteitä sosiaaliseen mediaan liitetään näiden kehyksien sisällä. [\[1\]](#)

Mediakasvatus vahvistaa medialukutaitoa

Yleisesti ottaen mediakasvatuksen tehtävä on valmentaa lapset ja nuoret näkemään ja tunnistamaan median erilaisia toimintatapoja, tehtäviä, intressejä, mahdollisuuksia ja käyttötarkoituksia eri käyttöyhteyksissä [\[2\]](#). Lasten mediakasvatus voi myös sivuta turvataitojen kehittymistä, joilla vahvistetaan kykyä pitää huolta omista rajoistaan houkuttelu-, ahdistelu- tai kiusaamistilanteissa, mutta pääpainon ei tulisi olla median kielteisissä piirteissä [\[3\]](#) [\[4\]](#).

Mediakasvatuksen tavoitteena on kehittää medialukutaitoa [\[3\]](#). Medialukutaito on työkalu turvallisempaan ja vastuullisempaan netin käyttöön [\[5\]](#). Medialukutaito antaa valmiuksia lukea, tuottaa ja arvioida mediatekstejä kriittisesti [\[6\]](#). Medialukutaitoinen henkilö hallitsee medialaitteiden ja -palveluiden käytön, osaa hakea luotettavaa tietoa, ymmärtää median eri ilmiöitä ja pystyy sujuvaan vuorovaikutukseen hyvien viestintätaitojen avulla.

Mediakasvatuksen tulee kulkea käsi kädessä tunne-elämän ja ajattelun kehityksen kanssa. Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä enemmän mediakasvattajan tulee keskittyä selkeyteen, turvallisten sisältöjen valikointiin ja haitallisten aineistojen välttämiseen. Pääpainon on kuitenkin siirryttävä lapsen kehitystä mukailleen yhä enemmän itsenäiseen, kohtuulliseen ja kriittiseen mediasuhteen rakentamiseen [\[7\]](#).

Sosiaalinen media tuo monia mahdollisuuksia

Sosiaalinen media tarjoaa alustan, jossa käyttäjä voi osallistua aktiivisesti tuottamalla tietoa, jakamalla kokemuksiaan, kommunikoimalla muiden kanssa ja muodostamalla yhteisöjä [8]. Tunnuspiirteitä ovat esimerkiksi helppokäyttöisyys, maksuttomuus ja mahdollisuus kollektiiviseen tuotantoon [9]. Sosiaalisen median ydintä on käyttäjien mahdollisuus tuottaa, jakaa ja kommentoida mediatekstejä sekä olla osa yhteisöä.

Nuoret käyttävät pääsääntöisesti monia sosiaalisen median palveluita samanaikaisesti. Eri sovelluksia käytetään eri henkilöiden kanssa eri tarkoituksiin [5]. Sosiaalinen media on osa nuorison arkea ja elämäntapaa, minkä lisäksi se määrittää pitkälti heidän kommunikaatio- ja mediakäyttätymistään. Tärkeää monien nuorten keskuudessa on kuvien ja videoiden jakaminen omasta elämästä tai muiden käyttäjien vastaavanlaisen sisällön seuraaminen. [10] [11]

Sosiaalisen median sisällöt eivät ole täysin vaarattomia tai välttämättä sopivia esiteini-ikäisille. Tämän lisäksi lapsi voi joutua esimerkiksi kiusaamisen tai huijauksen kohteeksi. [12] Silti sosiaalista mediaa ei tulisi nähdä pelkästään haitallisena lapselle, koska samalla se tarjoaa monia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen. Olennaista on se, kuinka sosiaalista mediaa käytetään. [13]

Mediakasvatusmateriaalit korostavat sosiaalisen median kielteisiä piirteitä

Tutkimuksessa sovellettiin kehystämisen teoriaa kahteen kirjalliseen mediakasvatusmateriaaliin, jotka on suunnattu esiteineille. Kehyttäminen perustuu ajatukseen, että kielelliset valinnat luovat käsitellylle asialle tulkintakehyksen, joka on vain yksi mahdollinen näkökulma monimutkaiseen todellisuuteen. Nämä valinnat voivat olla joko tiedostamattomia tai tietoisia. [14] Tutkimuksessa kehysanalyysi keskittyi ainoastaan tutkittujen teosten sosiaalisesta mediasta kertovien päälukujen sisällä oleviin alalukuihin ja näiden tarkasteluun kokonaisuutena. Tutkittavia alakappaleita oli yhteensä 54.

Sosiaalisen median määrittely pohjautui neljään kehykseen, joissa joko 1) varoiteltiin vaaroista, 2) neuvottiin toimimaan tietyllä tavalla määrittelyissä ongelmatapauksissa, 3) jaettiin tietoa neutraalisti tai 4) korostettiin hyviä puolia.

Tutkimuksen perusteella kävi ilmi, että mediakasvatusmateriaalit korostavat kielteisiä piirteitä nostamalla esille ongelmia varoittavan ja neuvovan kehyksen kautta. Sen sijaan sosiaalisen median tuomat myönteiset asiat jäivät negatiivisten asioiden varjoon, kuten seuraava esimerkkisitaatti havainnollistaa:

» Valitettavasti osa ihmisistä luo itselleen valheellisen nettiprofiilin vain siksi, että voivat vahingoittaa muita. Heidän joukossaan on kiusaajia ja myös aikuisia, jotka haluavat vahingoittaa lapsia. [15]

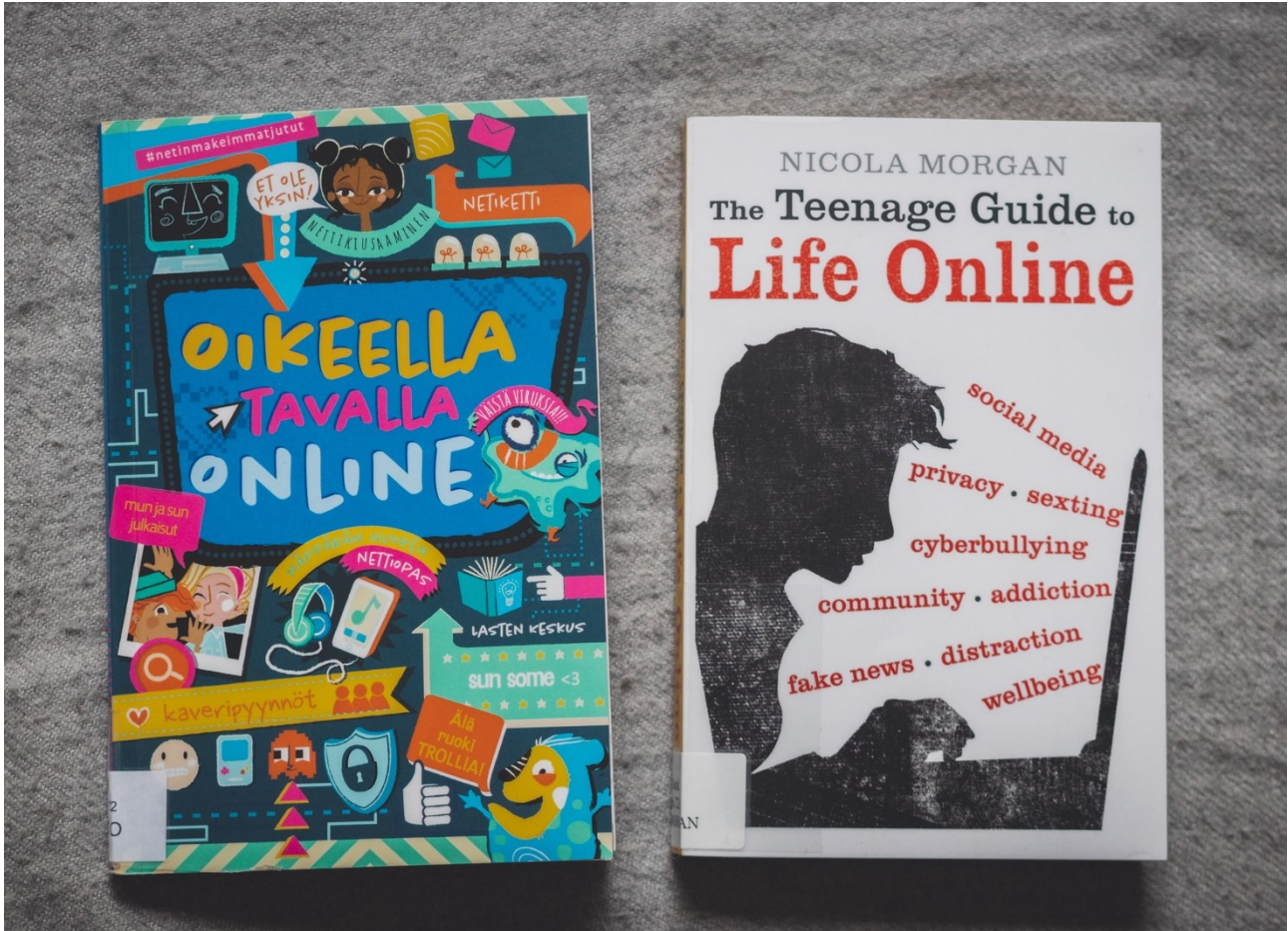
Sosiaalisen median määrittelyn yhteydessä kehyksissä esiintyi viisi hallitsevaa teemaa: käyttäjät, yksityisyys, liikkakäyttö, medialukutaito ja yhteisöllisyys. Näistä ainoastaan yhteisöllisyyteen yhdistyi selkeästi myönteisiä piirteitä, kun taas muut teemat näkyivät pääasiassa ongelmien aiheuttajina. Mediakasvatusmateriaalit eivät kuitenkaan määritä itse sosiaalista mediaa pahaksi. Ongelmat tai kielteiset piirteet eivät yhdisty yksittäisiin sovelluksiin tai palveluihin, vaan käyttäjien tapaan käyttäytyä näissä palveluissa.

Mediakasvatuksen ideaali ei täysin toteudu

Esiteineille suunnatuissa mediakasvatusmateriaaleissa korostuu valistava ote ja tahto suojella pahalta. Lapsia informoidaan mahdollisista vaaroista sekä ohjeistetaan toimimaan ja käyttäytymään jollain tietyllä tapaa. Pääpaino on selkeästi turvataitojen kehittämisessä, kun mediakasvatuksen tulisi ihannetapauksessa kannustaa itsenäiseen ja kriittiseen mediasuhteen rakentamiseen.

Mediakasvatusmateriaalit keskittyvät kielteisiin piirteisiin suhteessa muihin käyttäjiin, eivätkä ne esimerkiksi kyseenalaista sosiaalista mediaa. Mediakasvatusmateriaalit eivät auta tunnistamaan sosiaalisen median mahdollisuuksia tai kehittämään kriittistä medialukutaitoa merkittävästi. Näin mediakasvatuksen ideaalit eivät näyttäisi täysin toteutuvan esiteini-ikäisten mediakasvatuksessa.

Turvataidot ovat osa mediakasvatusta ja niiden korostaminen on ymmärrettävää esimerkiksi tilanteissa, joissa sosiaalista mediaa on käytetty hyväksi alaikäisiin kohdistuneissa rikoksissa. Mediakasvatuksessa tulisi kuitenkin tuoda esille myös positiivisia puolia ja keskittyä taitoihin, jotka tukevat lasten medialukutaidon kehittymistä. Näihin taitoihin kuuluvat muun muassa kyky väitellä asioista ja perustella omia mielipiteitään, kyky suhtautua kriittisesti mediasisältöihin, kyky ymmärtää median ilmiötä ja kyky rakentaa aktiivisia yhteisöjä sosiaalisen median avulla. Nämä taidot tukisivat rakentavamman some-ympäristön muodostumista ja samalla ne voisivat myös epäsuorasti vaikuttaa siihen, että sosiaalinen media olisi käyttäjilleen entistä turvallisempi paikka.

KUVA 1. Molemmat tutkitut teokset ovat alun perin englanninkielisiä. Oikeella tavalla online -teoksesta (2017) on analysoitu suomennettua versiota ja The Teenage Guide to Life Online -teoksesta (2018) alkuperäistä versiota (kuva: Veteli Annika)

Lähteet

1. [△]Veteli, A. 2019. Sosiaalinen media osana mediakasvatusta: Miten esiteineille suunnatut mediakasvatust materiaalit määrittelevät sosiaalisen median? Oulun ammattikorkeakoulu, Viestinnän tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 14.3.2019.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201903142900>
2. [△]Herkman, J. 2007. Kriittinen mediakasvatus. Tampere: Vastapaino.
3. [△]^{ab}Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.
4. [△]Salokoski T. & Mustonen A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin – katsaus tutkimuksiin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -sätelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseura ry, Helsinki. Hakupäivä 26.2.2019.
<http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-2-1.pdf>
5. [△]^{ab}Haasio, A. 2016. Koukussa nettiin: Lapset, nuoret ja verkon vaarat. Helsinki: Avain.
6. [△]Mediataitokoulu. 2015. Medialukutaito. Hakupäivä 26.2.2019.
<http://www.mediataitokoulu.fi...>
7. [△]Mustonen, A. 2012. Sosiaalinen media psykologisena kasvu-ympäristönä. Teoksessa H. Niemi & R. Sarras (toim.) Tykkää tästä! Opettajan ammattietiikka sosiaalisen median ajassa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 52–62.
8. [△]Haasio, A. 2013. Netin pimeä puoli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

9. [△Hintikka, K. A.](http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-media) 2018. Sosiaalinen media. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 26.2.2019.
10. [△Wilska, T-A.](#) 2018. Median muovaamat sukupolvet. Teoksessa V. Willman (toim.) Mediakasvatuksen käsikirja, Unipress, 35–51.
11. [△Mäntymäki, M.](#) 2012. Lapset ja nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa H. Niemi & R. Sarras (toim.) Tykkää tästä! Opettajan ammattietikka sosiaalisen median ajassa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 9–21.
12. [△Mannerheimin Lastensuojeluliitto.](https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media...) 2019. Lapsi sosiaalisessa mediassa. Hakupäivä 26.2.2019.
13. [△Lipschultz, J.](#) 2018. Social Media Communication: Concepts, Practices, Data, Law and Ethics. 2. ed. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
14. [△Entman, R.](https://is.muni.cz/el/1423/podzim2018/POL256/um...) 1993. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. Journal of Communication 43 (3), 51–58. Hakupäivä 26.2.2019.
15. [△Stowell, L.](#) 2017. Oikeella tavalla online. Sipilä A-R. (suom.) Helsinki: Lastenkeskus.

Metatiedot

Nimeke: Lasten ja nuorten mediakasvatus valistaa sosiaalisen median vaaroista

Tekijä: Veteli Annika; Palokangas Teemu

Aihe, asiasanat: kehysanalyysi, kouluikäiset, lapset, mediakasvatus, medialukutaito, mediataidot, nuoret, sosiaalinen media

Tiivistelmä: Artikkelinä käsittelee esiteineille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien tapaa määrittellä sosiaalista mediaa asettamalla se erilaisiin kielellisiin kehyksiin. Nämä kehykset havaittiin soveltamalla kehystämisen teoriaa mediakasvatuskirjojen 54 alalukuun, jotka käsittelevät sosiaalista mediaa. Sosiaalisen median kehykset olivat sävyiltään joko varoittavia, neuvovia, neutraaleja tai myönteisiä. Ongelmat ja mahdollisuudet yhdistettiin näiden kehyksien sisällä käyttäjiin, liikakäyttöön, medialukutaitoon, yksityisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Mediakasvatusmateriaalit luovat negatiivista kuvaa sosiaalisesta mediasta keskittymällä määrittelemään ongelmia ja tuomaan esille kielteisiä piirteitä.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2019-04-30

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019041011694>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: CC BY-NC-ND 4.0

Näin viittaat tähän julkaisuun

Veteli, A. & Palokangas, T. 2019. Lasten ja nuorten mediakasvatus valistaa sosiaalisen median vaaroista. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 22. Hakupäivä xx.xx.xxxx. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019041011694>.